

Acta Academiae Beregsasiensis

2013/1

A II. RÁKÓCZI FERENC
KÁROLI GÁSPÁR FŐISKOLA
tudományos évkönyve

Acta Academiae Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2013
XII. évfolyam, 1. kötet
Том XII, № 1
Volume XII, № 1

2013
Ужгород: Поліграфцентр «Ліра»

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az *Acta Academiae Beregsasiensis* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2013-as év első felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárainak, hallgatóinak, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a nyelvészet, irodalom, biológia, történelem, turizmus és matematika tudományágainak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: *Kohut Attila, Penckófer János*

KORREKTÚRA: *G. Varcaba Ildikó*

TÖRDELÉS: *Kohut Attila*

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: *dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József*

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

BETHLEN GÁBOR

Alapkezelő Nonprofit Zrt.

támogatta

Készült: Kálvin Nyomda, Beregszász, Kossuth tér 4. Felelős vezető: Lacz Csilla

ISBN: 978-617-596-115-5

© A szerzők, 2013

Tartalom

*

KOSZTYÓ GYULA: Szovjet ideológiai munka Kárpátalján (1944–1950). Személyi kultusz és mítoszteremtés	7
LUKÁCS ATTILA: A kárpátaljai és a magyarországi magyarság kapcsolattartásának interetnikus vonatkozásai az Antall-kormány időszakában.....	17
BODNÁR ALEXANDRA: Kolhozosítás Mezőkaszonyban.....	29
SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY IBOLYA: Mire használható valójában az iskolai történelemtankönyv? (Elismert és látens szerepmeghatározások az ukrajnai történelemtankönyvekben)	39
SZENDREY ANITA: A közösségi élet felvirágzása Beregszászban Pásztor Ferenc ideérkezésével (1932–1944)	51

**

АНІСІМОВА ГАЛІНА МИКОЛАЇВНА: Вузівська лекція	63
MOLNÁR BÉLA: A magyar alapfokú képzés története	73
ILONA HUSZTI: Teaching English to Young Learners (TEYL): Insights and practical tips from a diary study	91
NYEGRE MARIANNA: Transcarpathian multilingualism.....	105
KOMONYI ÉVA – LÉTAI BÉLA: A kémia oktatásának feltételei Kárpátalján	115
SZALAI BERNADETT: A középiskolás történelemtankönyvek vizsgálatáról tananyag és szocializációs dimenziókban.....	131

NAGYNÉ PAKSI MARGIT: Fogyasztói attitűdök kutatása a reklámokkal, ezen belül kiemelten a humoros reklámokkal kapcsolatban.....	149
SZABOLCS PASZTOR: Special Rural and Borderland Issues in the Peripheries of Central and Eastern Europe	177
TARPAI JÓZSEF: A határ menti turisztikai együttműködések fejlődése Kárpátalja részvételével az Európai Unió keleti határán.....	191

THOMAS RUDOLF GERHARD Wiese: Notes on Biodiversity Conservation and Declining Discount Rates	211
--	-----

SEBESTYÉN ZSOLT: Földrajzi köznevek Csopey László ruszin–magyar szótárában	221
--	-----

GAZDAG VILMOS: Nyelvhasználati sajátosságok a Beregszászi Járási Kórházban.....	229
---	-----

BRENZOVICS MARIANNA: A <i>Tükör</i> című film elbeszélőszervezete	239
---	-----

HÁJAS CSILLA: A kárpátaljai magyar gyermekirodalom vázlatos története a XX. század második felétől napjainkig	245
---	-----

JEVCSÁK MELINDA: A Kárpátalján fokozottan védett <i>Narcissus poeticus</i> ssp. radiiflorus area botanikai értékelése és mikroszaporítása.....	253
--	-----

DEMETER LÁSZLÓ: A Szernye-csatorna menti Seleszta kiserdő cönológiai vizsgálata	263
---	-----

ПЕТЕНЬКО В.О. – ПЕЧОРА О.О.: Теорема про фінальні ймовірності для одного класу неоднорідних ланцюгів Маркова	273
--	-----

PÉCSI ANDREA: Recenzió. Navracsics Judit – Szabó Dániel: <i>A mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban</i> . Pszicholingvisztikai tanulmányok III. Budapest, 2012, Tinta Könyvkiadó, 402 p.	279
---	-----

ESEMÉNYNAPTÁR (2012/2013. tanév I. félév).....	284
--	-----

Mire használható valójában az iskolai történelemtankönyv?

(Elismert és látens szerepmeghatározások az ukrainai történelemtankönyvekben)

Rezümé A tankönyv a szervezett oktatás egyik, ha nem a legfontosabb, eszköze. Az iskolai történelemoktatás elméleti részét az oktatási rendszer célja és feladatai, prioritásai diktálják, ill. az ország társadalom-politikai élete, ideológiája, kulturális és oktatási hagyományai határozzák meg. A történelemtankönyv tartalma, szinte bármely országban járunk, mindig az épp aktuális jelent tükrözi. Valószínűleg ezért nem találunk a történelemtankönyvekben történelmi igazságot. Fenti okok nemcsak a történelemtankönyv tartalmát determinálják, hanem annak ideológiai irányultságát is. Nem feltétlenül csak szavakkal lehet eszmei, elméleti, elvi nézeteket közvetíteni, mivel a mondat- és szövegszerkesztés, szórend, beemelt vagy kihagyott források modifikálhatják az adott történelmi ténycsoport, esetleg -közlés értelmezési lehetőségeit. Még annak is jelentősége van, mit nem írtak bele a tankönyv lecke-szövegébe. Vagyis a történelemtankönyvnek többféle szerepe van/lehet. E szerepmeghatározások ukrainai változatait szeretnénk megmutatni a gyakorlatban.

Abstract The textbook has a decisive role to play among the teaching tools in the organised education. The theoretical framework of school curriculum in history is prompted by the aims and objectives of the educational system. Furthermore, it is determined by the country's socio-political life, its ideology, cultural, and educational traditions. Regardless of the country, the course book material always reflects its current situation. This could stand behind the fact that no historical truth is ever to be found in textbooks. The aforementioned reasons predetermine not only the textbook content, but also its ideological orientation. Ideological, theoretical and conceptual views can be mediated not solely by means of words, because sentence- and word processing, word order, incorporated or omitted resources can change the interpretation of a given group of facts. Certain significance can be attributed even to the facts omitted in the textbook. Therefore, history textbooks play or can play multiple roles. Thus, in the present article the designation of these roles in Ukrainian textbooks will be attempted in practice.

Koherens-e az akadémiai történelemtudomány és az iskolai történelemtankönyvek tartalma?

Az iskolai tankönyvek az adott tudományág alapjait ismertetik meg a gyermekekkel, leckékre bontva, didaktikai apparátussal segítve az elsajátítást. A történelemtankönyv a történelemtudomány alapjait adja rendszerezett formában. Sajátossága, hogy míg a természettudományi tárgyakból csak a szaktudomány fejlődésével kell a tankönyvek tartalmán változtatni, addig a történelemtankönyveket minden politikai változás után átírják.

Ha az iskolai történelemtankönyvnek a történelemtudomány eredményei adják az alapját, akkor a közölt információknak összhangban kellene maradniuk

* PhD, történész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Apáczai Csere János Könyvtárának igazgatója.

tudományterületének feladatával és céljával. A történelem feladata pedig a múlt bemutatása, célja pedig igaz állítások megfogalmazása a múltból. Míg a múltnak az a sajátossága, hogy megváltoztathatatlan, addig a történelemtankönyvek tartalmi változ(tat)ásai kézzel foghatóak. Ez a régió, ahol élünk – szűkebb értelemben a Kárpát-medence, tágabb értelemben Köztes-Európa – egy emberöltő alatt már kétszer élte meg az iskolai történelemoktatás dimenzióváltozását (1945, majd 1989–91 után). Ha egyetértünk azzal a megfogalmazással, hogy a múlt valóságát megjelenítő elbeszélés csupán *újra elbeszélés* egy már valaha létezett narratívának, vagyis a múlt eseményei kommunikálандók és nem konstruálандók (BRAUN 1995: 20), akkor azt is el kell fogadnunk, hogy a múltból való elbeszélésnek annyi variációja létezhet, ahányan azt a múltat megélték. Vagyis a Max Weber-i követelmény az objektivitás és értékmentesség terén nem teljesíthető sem a történelemtudományban, sem a tankönyvírás terén. Ebből kifolyólag a rivnei (ukrán) kolléga kijelentését nem lehet csak úgy lesöpörni az asztalról, miszerint: *„Mi nem átírjuk a történelmet, ahogy azt egyesek állítják, hanem úgy mondanám, hogy mi egy új történelmet kezdtünk kutatni és feltárni, ami nem olyan, mint a Szovjetunió idején volt... Ennek eredményeképpen a mi iskolai tankönyveinkben a múltnak egy másik értelmezése található... A szovjet iskolában egyféle történelem volt, a független ukrán államban másfajta. S ez így van rendjén”* (MISZAN 2010/a: 5). Azt nem mondanám, hogy ez így van rendjén, de azt igen, hogy a történelemtankönyvek tartalmának értelmezése teljesen relatív, s akár a fenti alkalmazás is belefér/het.

Mivel a történelem a múlt ellentmondásos és tökéletlen rekonstrukciója, maga a tudomány (s így az ebből táplálkozó tankönyvírás is) hol szembekerül, hol formálni, irányítani próbálja a kollektív emlékezetet és a történelmi tudatot. A történelmi tudatot pedig négy szinten lehet (ki)alakítani és manipulálni: a történészek által „létrehozott” eredményekkel; a történelem tényeinek napi politikában való felhasználásával; a kollektív emlékezettel és az iskolai oktatás-nevelés folyamatával (PÓK 2010: 2). Utóbbi két dolog szervesen összefügg, mivel a kollektív emlékezet formálását a legegyszerűbben a saját történelmi képzetekkel, emlékekkel nem rendelkező iskolások számára írt történelemtankönyvekkel lehet elérni az épp formálódó felnövekvő generációnál. Ezért elengedhetetlen, hogy tisztában legyünk a történelemtankönyv sajátos szerepkörével.

A történelemtankönyv elismert szerepei

A történelemtankönyvek az esetek zömében két elemből tevődnek össze – történelmi tényekből és elméleti részből. Ezek alkotják a tananyag részét: tényanyag és elmélet, vagy magyarázat, értelmezés. Az első elem alapja a történelmi adat: ki, hol, mikor, mit csinált? Ezek pontos, megmásíthatatlan dolgok, de lehet őket tendenciózusan válogatni. A második elembe, a magyarázatba már elméletek, ideológiák gyűrűzhetnek bele. Valószínűleg e két elem miatt nem találunk

a történelemtankönyvekben történelmi igazságokat. Ehhez járulnak hozzá az írott és/vagy képi források, kordokumentumok, esetleg visszaemlékezések hozzárendelése, mely akárhogyan nézzük, szelektív és szubjektív lehet csak.

Ám a fent említett többszemponútú történelmi narratíva elfogadásával azt is el kell fogadnunk, hogy a történelmi igazság relatív fogalom, mivel mindig az épp aktuális jelenből értelmezzük azt, vagyis nincs abszolút történelmi igazság. Na de akkor mi van a történelemtankönyvekben – tehetjük fel a kérdést? A válasz izgalmas és elszomorító egyszerre, mivel az egyik lehetséges és kézenfekvő válasz az, hogy amit a tankönyvíró beleír. Ne legyintsenek, mert ez nem is oly egyszerű válasz, hisz a tankönyvnek az épp aktuális tantervi elvárásoknak kell megfelelnie, különben nem biztos, hogy megkapja a tankönyvi jelzőt. Márpedig a tanterveket az intézményfenntartók készítetik, attól függően, mit tartanak legfőbb elérendő célnak. Tehát az iskolai történelemtanítás, s ezzel a tankönyvek tatalma is egy meghatározott célnak van alárendelve, amitől meg lehet próbálni elhajolni, ám azt az iskolafenntartó – legyen az egyház, közösség vagy az állam – ritkán tolerálja. Így a tankönyvíró igen sajátos, paradox helyzetbe kerül írás közben, mivel egyrésztől megpróbálja viszonylag szabadon kifejezni a tényeken alapuló elképzeléseit, másrésztől egyáltalán nincs szakmailag szabad mozgástere, mert igen szorosan köti őt az akadémiai szintű történelemtudomány, az aktuális politikai vezetők, az oktatási hivatalnokok, valamint a szerkesztők véleménye. Vagyis a könyvekbe végül is az kerül, amit a fenntartó látni akar. E megfogalmazáson lehet vitatkozni, finomítani, átírni, ám az eredmény nem sokat változik. Még a legdemokratikusabbnak gondolt és tartott országokban is megfigyelhető, ill. kimutatható – a politikai hatalom arra törekszik, hogy a történelemtankönyvek szövegi és metaszövegi tartalmi megegyezzenek a múltról általuk alkotott hivatalos képnek. Vagyis a történelemtankönyv a h i v a t a l o s g o n d o l k o d á s e s z k ö z e is lehet (DE BEATS 2000: 174).

Nem foglalkoznék most külön azon tankönyvi szerepekkel, mely minden szaktárgynál jelen van – mint ismerethordozó, pedagógikum vagy médium, hisz arról F. Dárdai Ágnes munkáiban széles értelemben olvashatunk (F. DÁRDAI 2006/II, DÁRDAI 2002). Egy mondat erejéig azonban kénytelen vagyok a fenti hármas szerep utolsó elemével foglalkozni, vagyis a tankönyv mint médium. Ez a szerep Karlovitz Jánosnál nyelvi-kommunikációs szempontként jelenik meg (KARLOVITZ 1992: 72–76), mert a tankönyv nyelvezetét vizsgálja, hogy az: világos, közérthető, egyértelmű, szabatos, pontos, magyaros legyen. Itt a szövegtípusokat, mondatalkotást, szóhasználatot, szókinccset, nyelvhelyességet, s a fent kibontott stílust vesz-
szük górcső alá (*erről bővebben lásd KARLOVITZ 2001: 106–111*). E szempontnál már megjelenhetnek tendenciózus szövegtípusok, mondatalkotások, szándékos vagy hibás fogalomhasználat, mellyel már nemcsak használhatóvá, de felhasználhatóvá válhat a tankönyv majd bármely ideológia, nézőpont direkt módon történő terjesztésére.

a) *A tankönyv mint szocializációs faktor.* Ez az oktatás társadalmi tényezőit vizsgálja, vagyis milyen hatást gyakorol a történelemtankönyv a felnövekvő generációra, esetleg az oktatókra, pedagógusokra: korrigál, megerősít vagy kompenzál. Ezt a tényezőt már lehet nemcsak használni, hanem kihasználni is a tankönyvírónak és/vagy a megrendelőnek, hisz a tanulók hiányos vagy még ki nem alakult, nem rögzült kollektív tudatát korrigálhatja, erősítheti vagy el-lensúlyozhatja. Vagyis vizsgálódásunk szerint ez már manipulálhatja a tankönyvi megfogalmazását, ami irányítottá teszi az oktatási tartalmat.

b) *A tankönyv mint kortörténeti dokumentum.* Ez a szerep szinte csak a társadalomtudományi tárgyakkal jelenik meg. Tudomásul véve, hogy a tankönyveket nem magánszemélyek készítik magánszemélyek részére, így az tehát nem magánművelődés, hanem társadalmi termék. Bár szerzője nevesíthető, mégsem annak saját véleményét közvetíti a tankönyv (fent jelzett okok miatt!), hanem az adott korét, azét a társadalomét, amelyhez tartozónak vallja magát. Ezért bizonyos társadalmi viszonyok, szokások, normák, ideológiák, mentalitások tükörképévé válik a tanítási eszköz.

c) *A tankönyv mint politikum.* A történelemtankönyveknél e szerep elkerülhetetlen, vagy legalábbis eddig még nem született olyan példány, amelynél nem lelhető fel az intézményfenntartó sajátos ideológiája, önmaga legitimálása. Fokozottan így van ez a nevelést hatalmi alapon ellenőrző, alakító államnál, akár annak nemzetállami vagy esetleg ezt meghaladni vélő „társainál”.

Mint látható, a fenti szerepfelsorolásokból azok fele alkalmas arra, hogy a történelemtankönyvet továbbra is egy adott társadalom hatalmi és politikai rendjének legitimációs eszközévé tegye, s csak a szempontok, s amit legitimálnak, azok változnak régiók, országok és korok szerint. A metamorfózis még egy és ugyanazon országon belül is észlelhető az idő és/vagy a hatalom esetleges orientációváltozása során. Utóbbi eset figyelhető meg Ukrajnában az elmúlt húsz évben.

Az ukrajnai történelemtankönyvek szerepváltozásai az elmúlt húsz évben

Mikor elkezdtem foglalkozni az ukrajnai történelemtankönyvek szövegi és metaszövegi értelmezésével, akkor azt gondoltam, hogy e fontos taneszközzel valószínűleg csak a Szovjetunióban, majd az egyik utódállamban, Ukrajnában éltek/élnek vissza. Aztán ahogy egyre jobban „beledolgoztam” magam a tankönyvkutatás kérdésének nemzetközi irodalmába, kiderült, ez messze nem igaz, mert mindenütt manipulálják vagy megpróbálják manipulálni a tankönyvbe bekerülő tartalmakat (*erről bővebben lásd DE BEATS 2000: 174–207*). Ne ámítsuk magunkat, finom formai és tartalmi manipulációk mindig jelen vannak minden szintű tankönyvírásnál, minden országban. Ez elkerülhetetlen, amíg öreg kontinensünk országai (és bolygónk többi része is) a nemzetállami lét bizonyos fokán léteznek. Feltűnő paradigma- és tartalmi változások akkor zajlanak, amikor erőszakos

úton, esetleg végérvényesen szűnik meg egy addig létező állam, államformáció, melynek helyére új politikai elit lép, vagy a régi „öltözteti” új ideológiába addigi nézeteit.

A fent megfogalmazottakból sok minden egybeesett a Szovjetunióban, mikor 1991. augusztus 24-én az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa deklarálta a tagköztársaság függetlenségét. 1991. szeptember 4-én a Legfelsőbb Tanács épületére felhúzták a kék-sárga nemzeti lobogót, október 8-án jóváhagyták az *Ukrajna állampolgárságáról* szóló törvényt, ami szerint mindenki, aki akkor az USZSZK területén élt, automatikusan az új állam polgárává vált, ha nem ellenezte azt. 1991. december 25-én végleg megszűnt a Szovjetunió és az ukrán utódállam törvényhozása gyorsított tempóban fogadta el az államépítéshez elengedhetetlen törvényeket és rendelkezéseket. Még a függetlenség deklarálása előtt, 1991. június 4-én az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa által elfogadott *Az oktatásról* szóló törvényt tartják a közoktatás alapjának. Az 1991–92 folyamán kialakított Oktatási Minisztérium egyetlen központi hatalmi szervként az állami politikát monopolizálta az oktatási szférában.

Az iskolai történelemoktatás rendszerében csak az a változás történt, hogy 1992-es tanévtől a Szovjetunió története helyébe Ukrajna története lett a legnagyobb óraszámú oktatott tárgy. Az új állam az első perctől arra törekedett, hogy új tartalmú történelemtankönyvekkel lássa el az iskolákat (KULYCSICKIJ 2000: 227–228). Az utódállam Ukrajnában a marxizmus-leninizmus, s internacionalizmus helyébe a nemzeti hazafias elkötelezettséget és hűséget állították, s a nemzeti múlt történéseit a kezdetekig visszamenően revideálták. Az iskolai szaktanárok azonban úgy emlékeznek erre a kezdeti időszakra, hogy: „*Mikor Ukrajna 1991-ben kinyilvánította függetlenségét, akkor az új állam eldobta a régi tankönyveket, de sajátot, újat nem adott azonnal*” (KOMAROV 2009: 25–28).

Az eltelt húsz év alatt, több hullámban, háromszor cserélték le teljesen az iskolai történelemtankönyveket. E cserék, ill. az új generációs tankönyvek megjelenésének periodizációjában a Konsztantyin *Bahanov*¹ által javasolt korszakolás áll a legközelebb a könyveknek az iskolákban való megjelenéséhez. Vagyis 1991–1995 között az elsőgenerációs, 1996–2000 között a második-, 2000–2005 között a harmadikgenerációs történelemtankönyvek láttak napvilágot (BAHANOV 2005: 131). Az első időszakban a Szovjetunióban használtakat váltották le „saját szerzős” könyvekre, ahol nem annyira az egyetemes, mint inkább az ukrán történelem tankönyvein volt a hangsúly. Az első tankönyvet, melyben nemzeti szempontból próbálták tárgyalni az ukrán történelmet, 1991-ben adták ki, ám ahogy egy évvel megjelenése után egyik szerzője beismerte, az „hamarabb elveszítette aktualitását, mint ahogy a tanulók kezébe került volna” (KULYCSICKIJ 1992: 10), ill. ahogy később egyik ukrán történész jellemezte, csak a „zászlót cserélték le”, minden más

¹ *Bahanov* Konsztantyin – a pedagógia tudományok doktora, professzor, a Bergyanszki Állami Tanárképző Egyetem Egyetemes történelem és társadalomtudományi tárgyak oktatásának módszertana tanszék vezetője, a tudományos munkáért felelős rektorhelyettes.

ugyanaz maradt, mint a Szovjetunióban volt (PORTNOV 2004: 86). A tankönyveket az akkor legismertebb ukrán történészek írták (UDOD 2003: 427–435). Olekszandr Udod² szerint ezek a könyvek az ország politikai irányultságát tükrözték, mivel a történelemoktatást az állam szervezi (UDOD 2006: 10). Sztaniszlav Kulycsickij³ professzor pedig azt állította, hogy „Ukrajna állampolgárai a hazai történelem-tan-könyveket az állama lkó t ó f o l y a m a t e l e m é n e k tekintik, akár az állam területi sérthetlenségét, a himnuszt vagy a címet” (KULYCSICKIJ 2002).⁴

Az 1990-es évek első felében megjelent elsőgenerációs történelemtankönyvek rengeteg hibát hordoztak magukban:

- a) tényinformációkkal túlzásfoltak voltak, ami egyáltalán nem ösztönözte a tanulókat gondolkodásra, sőt elrettentette még az olvasástól is (BAHANOV 2006/a: 15);
- b) az ok-okozati összefüggéseket túlzottan leegyszerűsítették, sematizáltak;
- c) túlbujánzott bennük a politikatörténet;
- d) a nemzetállam megteremtésének akadályai között eltúlozták a külső okokat;
- e) a túlzott etnocentrizmus, ami Ukrajnát az európai és eurázsiai tértől függetlenül tárgyalta;
- f) a negatívumokra koncentráltak, ami a tankönyvek fogalomrendszerében is megjelent, mert elnyomás, kizsákmányolás, elfoglal, harcol szavakat használták a leggyakrabban, ami azonnal ellenségképet gyártott a „miénk-idegen” elv alapján;
- g) csak azt mutatták meg, ami ukrán szempontból fontos volt, ám ez más színben tüntette fel a dolgok valódi képét (GIRICS 2009: 5).

Igor Girics⁵ szerint e tankönyvek szerzői nem tehetek másként, minthogy a miénk-övék(=idegen) képletet használták, ugyanis egyetlen céljuk az volt, hogy elkülönítsék magukat a Szovjetuniótól. Így, ami nem fért bele a függetlenség elvébe, vagy ami kilógott az ukrán sablonból, arról jobbik esetben nem vettek tudomást, rosszabbik esetben inkább ellenségként kezelték, mint semlegesnek (GIRICS 2009: 4). Ám ő ezt nem rosszindulatnak, hanem a nemzetfejlődés gyermekbetegségének tartotta, mivel az eltúlzott „ukránosításra” azért volt szükség, hogy

² Udod Olekszandr – Ukrajna Nemzeti Tudományos Akadémiájának levelező tagja, a történelemtudományok doktora, professzor, az Ukrajna Oktatási és Tudományos, Ifjúsági és Sportminisztériuma keretein belül működő Innovációs Technológiák és Oktatási Tartalmak Intézetének igazgatója.

³ Kulycsickij Sztaniszlav – a történelemtudományok doktora, professzor, Ukrajna Nemzeti Tudományos Akadémiája Ukrajna Története Intézetének igazgatóhelyettese.

⁴ Ezen megfogalmazások a fent taglalt tankönyvi szerepből az *a*, *c* pontokkal való visszaélést konstatálják, vagyis a felnövekvő generáció kollektív tudatát korrigálja az előző generációhoz képest, ill. az állam mint intézményfenntartó saját ideológiáját propagálja, önmaga legitímálását végzi. Ugyanakkor a *b*-pont szerint meghatározott társadalmi viszonyok, szokások, normák, ideológiák, mentalitások is teljes mértékben tükröződnek a tankönyvekben.

⁵ Girics Igor – a történelemtudományok kandidátusa, a Mihail Hruszevszkij nevét viselő Ukrán Archeográfiai és Forráskutató Intézet tudományos főmunkatársa.

„visszavívják” saját (ukrán) történelmüket az addig egységesen kezelt szovjet/ orosz birodalmi történelemből (GIRICS 2008/b: 53). Az ukránoknak meg kellett mutatniuk, az a cári-kommunista sztereotípiá, hogy Ukrajnának nincs saját történelmi útja, hamis. Ezért a történelemtankönyvek valójában a l l a m a l k o t ó f e l a d a t o k a t láttak el, mert az volt a dolguk, hogy szellemi, kulturális és identitás terén meghúzzák a határt Ukrajna és Oroszország között. Ez okozta a túlidealizálást, a türelmetlenséget, a túlpolitizáltságot, a sematizmust, a másság elutasítását. Mindez híven tükrözi az Ukrajnában zajlott folyamatokat, vagyis pontos kortörténeti dokumentumokká váltak a tankönyvek, hisz azt mutatták meg, amivel részben az ukrán politikai vezetés próbálkozott – politikai értelemben is elszakadni Moszkvától –, ill. ami magában az ukrán történettudományában folyt. Utóbbit a legkézzelfoghatóbban Oreszt *Szubtelnij* ukrán származású kanadai történész fogalmazta meg, aki azt javasolta kollégáinak, ne siessenek kidobni a marxi metodológiát, amíg nem bírják az újat. Ám a történészek a múlt külsőségeitől igen hamar megszabadultak, addigi munkásságuk termékeit sokszor szó szerint kidobták, még ha pár hónapja születtek is, s beálltak az új ideológia által meghatározott „folyamba”. Az új ideológia pedig felfedezte a „nemzeti történelmet” (PORTNOV 2009: 127–128).

1995-ben Ukrajna tagja lett az Európa Tanácsnak, ami a történelemtankönyv-írás terén is pozitív hozadékkal járt, ugyanis az ukrán történészek, tankönyvírók nemzetközi porondon való megjelenése lehetőséget adott a nyugat-európai helyzettel való megismerkedésre. Ekkor már folyt a másodikgenerációs könyvek írása, mikor 1997-ben az ukrán történészek egy csoportja, egy nemzetközi konferencia kapcsán eljutott az Alsó-Szászországban lévő Braunschweig-i Georg Eckert nevét viselő nemzetközi tankönyvkutató intézetbe. Ivan *Kurasz* és Valerij *Szmolij* professzorok voltak azok, akik aztán szorgalmazták a nemzetközi véleménycserét a tankönyvírás terén (SAPOVAL–TELUS 2000: 3). 1997 és 2000 között, a Volkswagen Alapítvány anyagi és a Georg Eckert Intézet szakmai segítségével több turnusban és több szempontból vizsgálták meg az ukrainai iskolai történelemtankönyveket. E hároméves szakmai együttműködés ideje alatt születtek meg az új, másodikgenerációs tankönyvek. Ám azok újra az államépítés elve alapján íródtak, s különböző arányban használták a formalizmust és a lojalitást a szovjetrendszerrel szemben, vagyis folytatták az előzők hagyományait (BAHANOV 2006: 35). Pedig – Igor Girics szerint – ezeknek a másodikgenerációs tankönyveknek le kellett volna már küzdeniük a tudat szűk etnikai határait, ill. azt is elkerülnödni javasolta, hogy a túlzott bezárkózás miatt az ország ne váljon hasonlatossá egy „mononacionális ostromlott erődhöz”, amely minden szomszédjával harcban áll. A nacionalizmus és kozmopolitizmus szembenállását szerinte csak úgy lehet elkerülni, ha Ukrajna történetét Kelet-Európa történetének kontextusában szemléljük, s nem elidegenítve attól (GIRICS 2009: 4).

2000. november 16-án az ukrán kormány rendeletével az addig 11 éves iskolai oktatást, a 2001-ben beiskolázottak számára, 12 évesre változtatta. A határozat értelmében 2005-ben az általános iskola 5. osztályába lépő tanulóknak már az új rendszer szerint kellett a szaktárgyakat, így a történelmet is tanulnia. Így megint új történelemtankönyvet kellett írni. 2000 és 2005 között napvilágot is láttak a harmadikgenerációs tankönyvek, melyek logikusabbak és következetesebbek lettek, megjelentek a gondolkodtató és kritikai kérdések, s már olyanok is voltak, melyek Ukrajna történetét európai kontextusba helyezték (BAHANOV 2005: 183). S bár már harmadszor dolgozták át őket, mégsem lehet innovációs taneszközöknek nevezni. Legnagyobb problémájuk, ami az eddig hagyományos tankönyvírás alapja volt, hogy túltengnek bennük a szerzői szövegrészek, vagyis csak elmondják a történelmet, s nem munkáltató jellegűek – állapítja meg az 5. osztály számára írt tankönyv szerzője (MISZAN 2010/a: 3). Egy másik tankönyvíró – Nesztor *Gupan* – szerint hiába nevezik új szempontúaknak a 2000 és 2005 között megjelent könyveket, a zömük szerzői szubjektívizmustól és egyszempontúságtól hemzseg, amit az aktuális politikai hatalomnak való megfelelés szült (GUPAN 2008: 3–4).

2007 augusztusában az újabb kormányváltás után ismételen belpolitikai viták kereszttüzebe kerültek az Ukrajna története tankönyvek. Az akkor orosz orientáltságú kormány ugyanazt a következtetést vonta le, mint a magát nemzetinek nevező oldal – vagyis a 2004-es „narancsos forradalomnak” elnevezett események megmutatták az addigi oktatáspolitikai irányvonal eredményeit. 1991-től ez az oktatáspolitikai irányvonal a fiatalságot az államnemzeti patriotizmus szellemében nevelte, arra törekedve, hogy szellemileg felszabadítsa a felnövekvő nemzedéket elődeik nagyorosz/szovjet, ill. birodalmi sematizmusától. Ebben pedig nem kis szerepet játszottak az iskolai történelemtankönyvek (GIRICS 2007: 244). Ugyanennek eredményét látják abban is, hogy a nemzetállami orientáltságú pártok minden újabb választáson egyre nagyobb teret és szavazóbázist nyernek. Az orosznyelvű és identitású kelet-ukrajnai Régiók Pártjának politikusai 2007-ben kormányra kerülve ugyancsak „harcot indítottak a múlt birtoklásáért” az írott és elektronikus médiákon keresztül egyaránt. Ám igazából a 2010-es elnökválasztás után lett ennek az oldálnak lehetősége – ahogy Girics fogalmazott – „az emlékeztért folytatott harcot” kézzel fogható módon befolyásolni. Először visszaállították a 11 éves középiskolai oktatást, majd erre hivatkozva saját szemszögükből újra átírták a 20. századot feldolgozó történelemtankönyveket. Két tartalmi változás még a lakosságot is foglalkoztatta: ugyanis a Viktor *Jusczenko* elnöksége alatt két, a második világháborúban részt vett ukrán személytől, akik posztumusz kaptak Ukrajna Hőse címet, Janukovics elnök vissza akarta vonni azt.⁶ Ezen epizód

⁶ A két személy, akiről szó van, Sztepan *Bandera*, aki az Ukrán Nacionalisták Szervezetének egyik aktív tagja, majd a szakadások után a róla elnevezett irányvonalú szervezet vezetője volt – 2010 januárjában, ill. Roman *Suhevics*, aki az Ukrán Felkelő Hadsereg egyik vezetője volt, 2007 októberében kapta meg Viktor *Jusczenko* elnöktől az Ukrajna Hőse címet. A tanulmány befejezésének időpontjáig nincs arról tudomásom, sem hivatalos végzés, hogy bármelyikük címe vissza lett volna vonva.

egyike annak, ahol a történelemtankönyvet egyszerre használja az épp aktuális politikai hatalom mint szocializációs faktort és politikumot, ill. a könyv precízen dokumentálja azt a kort, amelyben írták.

Szerepváltozásnak lehetünk tanúi jelenleg is, mivel eddig mind a három tankönyvi generációból hiányoztak az Ukrajnában élő nem ukrán nemzetiségűek története, még említés szintjén is, pedig a legutolsó hivatalos népszámlálás adatai szerint az ország lakosságának 22,18%-át teszik ki (CSERNICKSKÓ-MELNYIK 2007: 120–121), ami tízmillió 699 209 főt jelentett akkor.⁷ Megjegyzendő, hogy itt főleg orosz, lengyel, magyar, román, zsidó, krími-tatár nemzetiségű állampolgárokról van szó, akik nem betelepültek a jelenlegi Ukrajna területére, hanem autochton lakosok, akiknek egykor feje fölött húzták meg a határokat, s kerültek így anyaországuktól eltérő államba. 2007/08-ban még arról írtak az ukrán szaktörténészek, hogy ezeknek a népeknek a története azért nem jelenik meg Ukrajna történetének keretében, mert azok speciális tantervekkel és tankönyvekkel rendelkeznek, s fakultatív formában szerezhetnek információkat saját népük múltjáról (GIRICS 2007: 250, MICK 2008: 5). A 2008. év második felétől megjelent a *multikulturalitás* és az ország *polietnikus* volta, igaz egyelőre még csak a történelemdidaktikai szaktanulmányokban (TERNO 2008: 16, GIRICS 2008/a: 19, MISZAN 2008: 12). Ezen új terminológia/ideológia megjelenése a tankönyv szocializációs szerepének korrigáló és/vagy kompenzáló lehetőségét arra használja fel, hogy a nem ukrán népeket (az ukrán szerzők következetesen az *'ethnosz'* fogalmát használják) az egységes ukrán politikai nemzeti identitásának kialakítása, építése felé tolja el (GIRICS 2007: 249, TERNO 2008: 17, GIRICS 2008/a: 16, MISZAN 2010/b: 20). Vagyis a nemzetiségi kérdés megoldását úgy javasolják értelmezni, hogy az az állampolgár, aki etnikailag (néprajzilag) orosz, lengyel, magyar, román, krími-tatár ugyanakkor politikai értelemben ukrán.

Ez a multikulturalitási oktatási irányvonal az iskolai történelemtanításban támogatásra lelt az EUROCLIO⁸ és a Soros György által finanszírozott *Vidrodzsennya* nemzetközi alapítvány részéről egyaránt. 2010–12 között e két szervezet a NOVA DOBA elnevezésű, az EUROCLIO ukrán társszervezetének nevezhető apparátusával kidolgozott két tervezetet, melynek eredményeképpen 2012-ben meg is jelent két kiadvány – egy a középiskolai osztályok, egy pedig a felsőfokú intézmények hallgatói számára –, mely az ukrán oktatási minisztériumtól megkapta a „tanítási segédeszköz” jelzöt (KEDZJOR 2012, BAHANOV 2012). A középiskolák számára már el is kezdődött ezen irányvonal konkrét órai felhasználásának szakdidaktikai feldolgozása (MISZAN 2012/a, MISZAN 2012/b).

⁷ A legutóbbi népszámlálás 2001-ben volt, a soron következő 2011. évit különböző okok miatt mind-
ezidáig elhalasztották.

⁸ Az EUROCLIO a történelemtanárok európai egyesülete.

Oktatáspolitikai intermezzo

Ez a multikulturalitás nem a semmiből bukkant most fel az ukrán történelemdidaktikában, mivel annak több mint egy évtizedre visszanyúló előzményei vannak. Az egységes ukrán politikai nemzet fogalmának és elérésének célja az állam oktatásirányítási szerveinél már 1997-ben feltűnt. Ekkor minden előzetes bejelentés, ill. az érintettekkel való bármilyen egyeztetés nélkül Csernivciben, egy oktatási konferencián az Oktatási Minisztérium képviselője ismertette *A nemzeti kisebbségek oktatási koncepcióját*. A tervezet a nem ukrán nyelvű iskolák számára a multikulturális oktatást irányozta elő, az „ukrán mentalitás kialakítása céljából”, s csak az óvodai és elemi iskola szintjén hagyta volna meg az anyanyelvi oktatás lehetőségét. A nem ukrán szakmai, ill. érdekképviselők heves ellenzése miatt azonban akkor ezt átdolgozásra visszavonták, ám 1998-ban még háromszor próbálkoztak a multi- és/vagy polikulturális jelzővel ellátott – valójában a nemzetiségek irányított beolvasztását célzó program áterőszakolásával. Utóbbi változatokban az anyanyelvet és irodalmat, néprajzot hagyták volna meg csak a nemzetiségek nyelvén, minden más ukrán nyelven való oktatás alá javasoltak vonni.

A „polikulturalitás” kulcsszó merült fel 2000-ben is, mikor az ukrán oktatási miniszter a *Fakti* című országos lapban november 23-án kijelentette – a jövőben nem szándékszik megengedni, hogy a nem ukrán nyelven tanuló iskolások az oktatás nyelvén (vagyis anyanyelvükön) felvételizzenek. Majd az elfeledettnek vélt polikulturális koncepció 2008. május 26-án, az Oktatási Minisztérium – azóta hírhedtté vált – 461. rendeletében öltött újra testet. Az ominózus rendeletben az állami iskolafenntartó arról határozott, hogy az Ukrajna történetét, a földrajzot, a munkát és a testnevelést minden iskolában és minden osztályban csak az államnyelven, vagyis ukránul lehet oktatni.⁹ E rendelet mind a mai napig érvényben van.

Jörn Rösen, a német történelemdidaktika teoretikusa az 1980-as évek elején a történeti tudat korábbi fogalmát mint tanulási folyamatot kezdte el értelmezni, így szerinte „*A múlt csak ott válik történelemmé, ahol az emberi élet kiteljesedésének feltétele az emberek történeti gondolkodása... és hogy az ember a jelenét csak úgy tudja értelmezni, jövőjét pedig megtervezni, ha a múlthoz fordul*”. Ebből kifolyólag arról is írt, hogy „*a való világ orientációs szükségletei mindig az adott korban gyökereznek, attól függenek, ezért e történelmet így minden kornak újra kell írnia*” (F. DÁRDAI 2006/I: 31). Szinte ugyanezt fogalmazta meg a magát ukrán nemzetinek nevező oldal egyik vezető teoretikusa, Igor Girics, mikor azt írta, hogy „*A történelem a múltnak szubjektív értelmezése az épp uralkodó ideológia, társadalmi eszme és elképzelések szerint*” (GIRICS 2007: 247). Ebből kifolyólag az iskolai történelemoktatás dolga a nemzeti történelem posztulátumainak a lehető legszélesebb körben való elterjesztése. Állítólag Otto von Bismarck német

⁹ A fiúk behívás előtti katonai felkészítése 1991-től már ukrán nyelven folyik, akár egykor a Szovjetunióban oroszul.

kancellár is azt vallotta a maga korában, hogy az államépítésben nem a hadsereg és fegyverek játszik a legfontosabb szerepet, hanem az az iskolai tanár, aki az egységes múltat oktatja.

Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy az államépítésben és identitásformálásban – a 19. századi nemzetállamiság kialakítása óta – az iskolai történelemoktatás nemcsak az első szintér, de egyben a legfontosabb is. Az elkésett nemzetállam-építés időszakát átélő ukránoknál ez pont úgy figyelemmel követhető, mint a jelenleg magabiztos, nagy országoknál. Zenon Kohut ukrán származású amerikai történész szavait idézve – Ukrajnában „*a történelemfelfogás mindig is az identitásért folytatott harc legfontosabb terepe volt és az is maradt*” (TURCSENKO 2011: 13). Vagyis a történelemtankönyv sokkal, de sokkal több, mint egy egyszerű oktatási eszköz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BAHANOV 2005. БАХАНОВ К.: *Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти*. Монографія. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд».
- BAHANOV 2006/a. БАХАНОВ К.: Перше покоління українських підручників з історії: проблеми та їх розв'язання. *Історія в школах України*, 2006, №3.
- BAHANOV 2006/b. БАХАНОВ К. Український підручник з історії другої половини 90-х років ХХ століття: методологічні трансформації. *Історія в школах України*, 2006, №4.
- BAHANOV 2012. Нові підходи до історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства: Навч. посіб. для студ. ВЗН / за заг. ред. К.О. Баханова. – Львів: ЗУКЦ. 164 p.
- BRAUN, RÓBERT 1995. Holocaust, elbeszélés, történelem. /Horror metaphysicae. A Gond folyóirat és az Osiris Kiadó közös sorozata/ Osiris Kiadó, Budapest.
- CSERNICKÓ, ISTVÁN-MELNYUK, SZVITLANA 2007. Az ukrainai kisebbségek és a nyelvi oktatás. In: Magyarország a Tisza-forrás környékén. A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében. Szerk.: Orosz Ildikó, PoliPrint, Ungvár.
- DÁRDAL, ÁGNES 2002. A tankönyvkutatás alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- DE BEATS, ANTON 2000. Навчальні програми з історії та цензура підручників, In: Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): Зб. наук. ст. – Київ: Генеза.
- F. DÁRDAL, ÁGNES 2006/I. történelmi megismerés – történelmi gondolkodás. I. kötet. A történelemtanári továbbképzés kiskönyvtára. XLII. Az ELTE BTK és a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata, Budapest.
- F. DÁRDAL, ÁGNES 2006/II. történelmi megismerés – történelmi gondolkodás. II. kötet. A történelemtanári továbbképzés kiskönyvtára. XLII. Az ELTE BTK és a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata, Budapest.
- GIRICS 2007. Гирич Ігор. Страсті навколо підручників з історії: підручник як головний засіб будівництва держави. In: Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць. – Випуск 16: На пошану докора історичних наук проф. С. В.Кульчицького з нагоди 70-річчя від дня народження та 50-річчя наукової праці/ відп. Ред. В.Смолій: В 2-х частинах. – Ч. 1. – Київ. – с. 243-252.
- GIRICS 2008/a. Гирич Ігор. Національний дискурс як забороло від ксенофобії, або як наші мінуси зробити плюсами. *Історія в школах України*, 2008, №7-8.
- GIRICS 2008/b. Гирич Ігор. Якої реорганізації потребує шкільна історія? *Історія в школах України*, 2008, №10.
- GIRICS 2009. Гирич Ігор. Українська історична освіта на початку ХХІ ст.: від обмежень філософії

- етноцентризму до концепції засвоєння «чужого» як «свого». *Історія в школах України*, 2009, №5.
- GUPAN 2008. Гупан Нестор. «Нові підходи до вибору і структурування змісту підручника з історії України» (Актуальне інтерв'ю). *Історія в школах України*, 2008, №9.
- KARLOVITZ JÁNOS 1992. A szakmai tankönyvek reprezentatív mintájának vizsgálata. *Szakképzési Szemle*, 1. sz.
- KARLOVITZ, JÁNOS 2001. *TANKÖNYV – elmélet és gyakorlat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KEDZJOR 2012. Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: Навчальний посібник. Головний редактор: Петро Кендзьор. – Львів: ЗУКЦ. 332 р.
- КОМАРОВ 2009. Комаров Юрій. Підручник: яким йому бути? *Історія в школах України*, 2009, №6.
- KULJCSICKY 1992. Кульчицький, Станислав. Історія і час. Роздуми історика. *Український Історичний Журнал*. 1992. №4.
- KULJCSICKY 2000. Кульчицький, Станислав. Державний стандарт освіти й вимоги до нового покоління підручників з історії, In: Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): Зб. наук. ст. – Київ: Генеза.
- KULJCSICKY 2002. Кульчицький, Станислав. Історія Батьківщини в шкільних підручниках. *Дзеркало тижня*, 2002, 3-9 серпня.
- МІСІК 2008. Мищик Юрій. Нове чи призабуте старе: міркування про книжку «Шкільна історія очима істориків-науковців». *Історія в школах України*, 2008, №11-12.
- MISZAN 2008. Мисан, Віктор. Багатоперспективність у змісті шкільних курсів історії. *Історія в школах України*, 2008, №11-12.
- MISZAN 2010/a. Мисан, Віктор. Проблема суб'єктивізації змісту в шкільних підручниках історії. *Історія в школах України*, 2010, №3.
- MISZAN 2010/b. Мисан, Віктор. Як в умовах суб'єктивізації навчального змісту вивчати шкільну історію? *Історія в школах України*, 2010, №4.
- MISZAN 2012/a. Мисан, Віктор. Полікультурність у змісті шкільної історії: вимога часу чи забаганка науковців? *Історія в сучасній школі*, 2010, №5. 23-26 р.
- MISZAN 2012/b. Мисан, Віктор. Полікультурна історія України. *Історія в сучасній школі*, 2010, №5. 27-31 р.
- PÓK, ATTILA 2010. European History – Still a Challenge, In: How to (RE)Write European History. History and Text Book Projects in Retrospect. Edited by Oliver Rathkolb. StudienVerlag, Innsbruck-Wien-Bozen, ld. még
http://ises.hu/webimages/Attila_P_k_European_History_Still_a_Challenge.pdf
- PORTNOV 2004. Портнов А. Terra hostica. Образ России в украинских школьных учебниках истории после 1991 года. *Неприкосновенный запас* [Москва]. 2004. № 4(36). (<http://magazines.russ.ru/nz/2004/4/port12.html>) (<http://www.polit.ru/research/2004/12/14/portnov.html>) (http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=1733) 2011.05.20.
- PORTNOV 2009. Портнов А. Між «Центральною Європою» та «Русским миром»: Сучасна Україна у просторі міжнародних інтелектуальних дискусій. – Київ: НІСД
- SAROVAL–TELUS 2000. Шаповал Юрій, Телус Магдалена. Передмова. In: Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): Зб. наук. ст. – Київ: Генеза.
- TERNO 2008. Терно Сергей. Полікультурна освіта: чи потрібна вона Україні? *Історія в школах України*, 2008, №9.
- TURCSENKO 2011. Турченко Ф. Підручники історії перед перспективою «узгодження». *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*, 2011, №3.
- UDOD 2003. Удод О. Сучасні українські підручники з історії в оцінці польських та німецьких істориків. *Проблеми історії України*. – Вип. 9. – Київ.
- UDOD 2006. Удод О. Зміст української історичної освіти в сучасній російській історіографії: імперські стереотипи і міфи. *Історія в школах України*, 2006, №1.

A-19 **Acta Academiae Beregsasiensis.** Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – 2013 – 288 с.
ISBN 978-617-596-115-5

«Acta Academiae Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, українською та англійською мовами за перше півріччя 2013 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, біології, історії, туризму та математики.

УДК 001.2
ББК 72

Наукове видання

Acta Academiae Beregsasiensis

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

2013/1
Том XII, № 1

РЕДАКЦІЯ: *Козут А., Пенцкофер І.*
КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*
ВЕРСТКА: *Козут А.*
ОБКЛАДИНКА: *K&P*
ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК: *Орос І., Сікура Й.*

Здано до складання 16.04.2013. Підписано до друку 12.06.2013.
Папір офсетний. Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. 23,2. Тираж 250. Зам. 12.

Видавництво: Поліграфцентр "Ліра"
Друкарня "Кальвін", м. Берегово, пл. Кошута 4.